

KAPITAŁ LUDZKI W REGIONIE ŁÓDZKIM

**Spółeczeństwo, edukacja,
przestrzeń**

pod redakcją
ZBIGNIEWA PRZYGODZKIEGO

WYDZIAŁ EKONOMICZNO-SOCJOLOGICZNY
UNIwersytetu ŁÓDZKIEGO

KAPITAŁ LUDZKI W REGIONIE ŁÓDZKIM

**Spółeczeństwo, edukacja,
przeźtrzeń**

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

[Kup książkę](#)

KAPITAŁ LUDZKI W REGIONIE ŁÓDZKIM

**Spółeczeństwo, edukacja,
przestrzeń**

pod redakcją
ZBIGNIEWA PRZYGODZKIEGO

WYDZIAŁ EKONOMICZNO-SOCJOLOGICZNY
UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

ŁÓDŹ 2014

[Kup książkę](#)

Zbigniew Przygodzki – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska, 90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 39

RECENZENCI

Aleksandra Jewtuchowicz, Marek Leszczyński

KOREKTA JĘZYKOWA

Dorota Derdzikowska

SKŁAD I ŁAMANIE

Barbara Lebioda

OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁA

Barbara Grzeszczak

Praca naukowa finansowana ze środków na naukę w latach 2010–2013
jako projekt badawczy nr NN 114183938

© Copyright by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2014

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.06472.14.0.K

ISBN (wersja drukowana) 978-83-7969-044-2
ISBN (ebook) 978-83-7969-188-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63, faks (42) 665 58 62

[Kup książkę](#)

Spis treści

Wstęp	9
I. Adaptacja regionalnego systemu edukacji do wyzwań współczesnej gospodarki	
Rozdział I. Kapitał ludzki dla potrzeb innowacyjnej gospodarki. Nowe wyzwania wobec wyższych uczelni (Aleksandra Nowakowska)	13
Wstęp	13
1. Ewolucja funkcji wyższych uczelni w kontekście przemian gospodarczych	14
2. Idea uniwersytetów III generacji	17
3. Kapitał ludzki dla procesów innowacji – ambitne wyzwanie dla wyższych uczelni	19
4. Budowanie kapitału ludzkiego dla innowacyjnej gospodarki – polskie doświadczenia	22
Podsumowanie	24
Rozdział II. Stan i kierunki zmian na rynku usług edukacyjnych. Przykład szkół wyższych regionu łódzkiego (Agnieszka Rzeńca)	27
Wstęp	27
1. Polityka edukacyjna szkół wyższych regionu łódzkiego	29
2. Zasięg ekspansji szkół wyższych regionu łódzkiego	36
3. Wybrane przykłady dywersyfikacji oferty edukacyjnej szkół wyższych regionu łódzkiego	39
4. Edukacja i jej rola w realizacji Strategii Europa 2020	42
5. Bariery funkcjonowania szkoły wyższej oraz zagrożenia dla realizacji polityki edukacyjnej	46
6. Wyzwania dla polityki edukacyjnej szkół wyższych	48
Podsumowanie	51
Rozdział III. Infrastruktura ICT jako element inwestycji w kapitał ludzki. Przykład szkół ponadgimnazjalnych województwa łódzkiego (Marcin Feltynowski)	57
Wstęp	57
1. Komputeryzacja szkół ponadgimnazjalnych w województwie łódzkim	62
2. Umiejętności w zakresie wykorzystania komputerów wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych	65
3. Zaplecze infrastrukturalne a umiejętności uczniów w zakresie wykorzystania komputera i Internetu	69
Podsumowanie	72

Rozdział IV. Dostępność systemu oświaty w województwie łódzkim w kontekście wzmacniania wartości kapitału ludzkiego w regionie (Marcin Feltynowski)..... 75

Wstęp	75
1. System oświaty i jego dostępność w województwie łódzkim	79
2. Dostępność systemu oświaty na poziomie ponadgimnazjalnym w województwie łódzkim	91
3. Szkoły artystyczne w województwie łódzkim	110
4. Kształcenie nauczycieli w województwie łódzkim	113
Podsumowanie	114

II. Wpływ kapitału społecznego na wzmacnianie wartości kapitału ludzkiego

Rozdział V. Udział podmiotów trzeciego sektora w rozwoju kapitału ludzkiego w regionie łódzkim (Jacek Chądryński)..... 119

Wstęp – pojęcie, funkcje i cele trzeciego sektora	119
1. Trzeci sektor w Polsce	122
2. Założenia badawcze	123
3. Współpraca gmin i powiatów regionu łódzkiego z organizacjami trzeciego sektora wspierającymi rozwój kapitału ludzkiego	125
4. Współpraca gmin i powiatów regionu łódzkiego z organizacjami trzeciego sektora wspierającymi rozwój kapitału ludzkiego	139
Podsumowanie	151

Rozdział VI. Rola technologii informacyjno-komunikacyjnych i sieci społecznych w kształtowaniu wartości kapitału ludzkiego (Ewelina Kina)..... 155

Wstęp	155
1. Komplementarność i współzależność inwestycji w wartość kapitału ludzkiego i społecznego	160
2. Znaczenie sieci współpracy i zaufania w przepływie informacji i dyfuzji wiedzy w regionie	171
3. Narzędzia ICT w procesie budowania relacji społecznych i dyfuzji wiedzy (inwestycji w kapitał ludzki)	180
Podsumowanie	191

Rozdział VII. Wpływ sieci społecznościowych na wartość kapitału ludzkiego w regionie łódzkim (Ewelina Kina) 201

Wstęp	201
1. Cele i metodyka badań	202
2. Wykorzystanie portali społecznościowych przez organizacje pozarządowe w zakresie wzmacniania wartości kapitałów ludzkiego i społecznego	207
Wnioski i rekomendacje	220

Rozdział VIII. Audyt przestrzeni publicznych jako narzędzie monitorowania i kreowania przestrzeni atrakcyjnych dla rozwoju kapitału ludzkiego (Zbigniew Przygodzki)..... 225

Wstęp – kreatywność a innowacyjność.....	225
1. Właściwości przestrzeni jako determinanty aktywności kapitału ludzkiego.....	226
2. Konstrukcja karty audytu przestrzeni publicznych.....	231
Podsumowanie	234

Rozdział IX. Kreowanie atrakcyjnych przestrzeni pracy na rzecz wzmocnienia efektywności kapitału ludzkiego (Zbigniew Przygodzki, Jakub Zasina)..... 239

Wstęp	239
1. Metodyka badań oceny atrakcyjności przestrzeni pracy przez pracownika naukowego	240
2. Funkcje i percepcja przestrzeni w pracy naukowca.....	243
3. Przestrzeń publiczna a dyfuzja wiedzy cichej	247
4. Afirmacja przestrzeni pracy	249
Podsumowanie	251

Wstęp

Kapitał ludzki to zasób występujący w każdym regionie, wszędzie tam, gdzie obecni są ludzie. Jednak tym, co w kontekście kapitału ludzkiego zasadniczo różni poszczególne regiony, jest jego jakość i wartość. Od tych cech w dużym stopniu zależy zdolność każdego regionu do bycia konkurencyjnym, a w konsekwencji jego rozwój. Stąd też, istotne jest podejmowanie przez władze regionalne właściwej polityki rozwoju, a wyzwaniem na poziomie regionu staje się nadanie odpowiedniej rangi i wręcz wyodrębnienie polityki rozwoju kapitału ludzkiego. Priorytetyzacja ta jest uzasadniona, szczególnie z uwagi na stosunkowo niską skłonność sektora prywatnego do podejmowania samodzielnych inwestycji w wiedzę i kapitał ludzki. Celem nadrzędnym jest zaangażowanie wszystkich aktorów regionalnych i stosowanie odpowiednich narzędzi, sprzyjających dostosowaniu umiejętności, kwalifikacji i wiedzy mieszkańców regionu do aktualnych potrzeb rynku.

Pojęcie kapitału ludzkiego można rozpatrywać zarówno w wąskim, jak i w szerokim ujęciu. W książce przyjęto następującą perspektywę interpretacji: kapitał ludzki utożsamiany jest z wiedzą, poziomem wykształcenia i indywidualnymi kompetencjami człowieka dotyczącymi realizacji założonych zadań oraz celów społecznych¹. Zarówno kapitał ludzki, materialny, jak i finansowy wykazują tendencję do koncentracji przestrzennej na obszarach o wysokim poziomie rozwoju, najczęściej w miastach, a w szczególności w nowoczesnych metropoliach.

W tak zarysowanej perspektywie, w ramach projektu pt. *Polityka i narzędzia kreowania kapitału ludzkiego w regionie*, odpowiadając na wyzwania gospodarki regionu łódzkiego, zrealizowano cykl badań, których celem było poszukiwanie odpowiedzi na następujące pytania:

- Dlaczego inwestować w kapitał ludzki i wiedzę na poziomie regionu?
- Kto inwestuje w rozwój kapitału ludzkiego w regionie?
- Jak realizować politykę podnoszenia jakości kapitału ludzkiego i budować system odpowiedzialny za wzrost wartości kapitału ludzkiego i wiedzy w regionie?

---

¹ N. Bontis, *National intellectual capital index; the benchmarking of Arab Countries*, Journal of Intellectual Capital, 2002.

- Jakie są rezultaty inwestycji w kapitał ludzki w regionie, jak kreować politykę wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego?

W prezentowanej pracy zawarto wyniki badań zorientowanych w dwóch obszarach. Pierwszy z nich dotyczy **adaptacji regionalnego systemu edukacji do wyzwań współczesnej gospodarki**, gdzie autorzy skupili uwagę na dwóch perspektywach: zmianach zachodzących w systemie szkolnictwa wyższego i formułowaniu się tzw. uniwersytetów trzeciej generacji oraz dostępności i jakości regionalnego systemu oświaty.

Drugi obszar identyfikuje **wpływ kapitału społecznego na wzmacnianie wartości kapitału ludzkiego**, czyli odnosi się do wyzwań rzadko jeszcze zauważanych z perspektywy polityki rozwoju kapitału ludzkiego. Dotyczy możliwości efektywnego kształtowania i inwestowania w kapitał ludzki, dzięki wzmacnianiu i budowaniu innego ważnego, lokalnego i jednocześnie immobilnego zasobu – kapitału społecznego. W tym kontekście zwrócono uwagę na olbrzymi potencjał tkwiący we współpracy sektora pozarządowego z władzami lokalnymi, w obszarze wzmacniania wartości kapitału ludzkiego oraz możliwości budowania kapitału społecznego, z wykorzystaniem instrumentów społeczeństwa informacyjnego. Trzecią perspektywą podjętą w badaniach i wartą zauważenia, jest możliwość wpływania na zdolności kreatywne kapitału ludzkiego, poprzez kształtowanie jakości otoczenia, w którym człowiek mieszka i pracuje.

Pozostałe wyniki badań zrealizowanych w ramach projektu pt. *Polityka i narzędzia kreowania kapitału ludzkiego w regionie*, (NCN, nr N N114 183938), zostały opublikowane w książkach: *Kapitał ludzki w regionie łódzkim z perspektywy przedsiębiorstw i rynku pracy* (Z. Przygodzki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2014) oraz *Regionalny wymiar polityki rozwoju kapitału ludzkiego. Przykład Włoch, Wielkiej Brytanii, Niemiec i Polski*, (Z. Przygodzki (red.), Wydawnictwo Difin, 2013).

Zbigniew Przygodzki

I.

Adaptacja regionalnego systemu
edukacji do wyzwań współczesnej
gospodarki

ROZDZIAŁ I

Kapitał ludzki dla potrzeb innowacyjnej gospodarki. Nowe wyzwania wobec wyższych uczelni

Wstęp

W ostatnich dwóch dekadach, w Unii Europejskiej toczy się intensywna dyskusja, na temat funkcji i znaczenia wyższych uczelni we współczesnej gospodarce. Debata ta jest m.in. pochodną wyzwań określonych w Strategii Lizbońskiej i Karcie Bolońskiej. Powszechne stało się stwierdzenie, że działanie europejskich uniwersytetów jest nieadekwatne do wyzwań, jakie wyznacza zwiększona konkurencja w globalnym środowisku gospodarczym. Wśród często wymienianych powodów tej sytuacji eksponowane są: przestarzałe systemy regulacyjne i systemy zarządzania, tworzące silne bariery kooperacji pomiędzy uniwersytetami a innymi instytucjami, bardzo słabe bodźce do interakcji ze światem biznesu, nadmierna specjalizacja w konkretnych dyscyplinach, kosztem użytecznego, transdyscyplinarnego podejścia do badań i kształcenia, czy wreszcie zbyt niskie wydatki na naukę i edukację na poziomie wyższym.

W konsekwencji rodzi się pytanie, w jaki sposób uniwersytety mogą przyczyniać się do budowania konkurencyjności europejskiej gospodarki, głównie w sferze kapitału ludzkiego i zdolności innowacyjnych? Jak wyższe uczelnie powinny kształcić i jakie działania podejmować, aby aktywnie włączyć się w budowanie kadr dla potrzeb innowacyjnej gospodarki?

Celem artykułu jest identyfikacja roli wyższych uczelni, w budowaniu kapitału ludzkiego dla potrzeb innowacyjnej gospodarki. Przedmiotem analizy jest określenie wyzwań i kierunków działań, w zakresie stymulowania rozwoju kapitału ludzkiego „dla rozwoju zdolności innowacyjnych regionów.

---

* Profesor nadzwyczajny, Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki. E-mail: olanow@uni.lodz.pl

1. Ewolucja funkcji wyższych uczelni w kontekście przemian gospodarczych

Na przestrzeni wieków wykształciły trzy główne modele funkcjonowania uniwersytetów. Uniwersytety średniowieczne wyrosły ze szkoły łacińskiej i koncentrowały się na kształceniu i przekazywaniu wiedzy oraz odkrywaniu prawdy. Charakteryzowały się tradycyjną strukturą organizacyjną złożoną z kolegów oraz dużą autonomią i silnymi powiązaniem ze strukturami władzy świeckiej i kościelnej. Kształcenie oparte było na języku uniwersalnym – łacińskim. Były to jednak uniwersytety zamknięte, o mocno ograniczonej dostępności, a kształcenie było przywilejem ludzi zamożnych. Silną pozycję i dużą niezależność uniwersytetów średniowiecznych często określano mianem „państwa w państwie”, czy „autonomicznej republiki”. Uniwersytety średniowieczne funkcjonowały w dwóch modelach. Model boloński był zorientowany na studenta, natomiast model paryski zdominowany przez autorytet i pozycję profesorów. Uniwersytet w Bolonii i Sorbona w Paryżu postrzegane są jako dwa archetypiczne uniwersytety średniowieczne¹. Podstawowe źródła finansowania działalności uniwersytetów średniowiecznych, to środki prywatne oraz kościelne. Kształcenie na uniwersytecie postrzegane było jako elitarny przywilej, zaś samo nauczanie miało charakter uniwersalny.

Tabela 1. Ewolucja idei i funkcji uniwersytetów

Kryteria	Uniwersytet Średniowieczny	Uniwersytet Humboldtowski	Uniwersytet Trzeciej Generacji
Cel funkcjonowania	Kształcenie	Kształcenie i badania naukowe	Kształcenie, badania naukowe, wykorzystanie <i>know-how</i> w gospodarce
Język	Łacina	Języki narodowe	Język angielski
Horyzont i skala funkcjonowania	Uniwersalny	Narodowy	Globalny
Główne źródła finansowania	Prywatne datki	Publiczne środki finansowe	Publiczno-prywatne środki finansowe

Źródło: opracowanie własne.

¹ J. G. Wiseman, *Uniwersytet Trzeciej Generacji Uczelnia XXI wieku*, Wydawnictwo ZANTE, Wrocław 2009, s. 21.

W wyniku głębokich przemian społecznych i gospodarczych zachodzących na przestrzeni wieków, dokonała się głęboka transformacja idei i logiki funkcjonowania wyższych uczelni. Powstała nowa generacja uniwersytetu określana często mianem uniwersytet humboldtowskiego². Ten model uniwersytetu rozwijał się od XVIII wieku, a klasycznym przykładem tej formuły działania był Uniwersytet Berliński. W modelu tym kształcenie było zintegrowane z badaniami naukowymi, a głównym celem ich działania był postęp naukowy, odkrycia i poszerzanie zasobów wiedzy. Językiem wykładowym stały się języki narodowe, co istotnie poszerzało grono słuchaczy i dostępność edukacji na poziomie wyższym. Cechą charakterystyczną tych instytucji była specjalizacja naukowa, w konsekwencji dominowało monodyscyplinarne kształcenie. Uniwersytety miały charakter narodowy, a finansowano je z funduszy publicznych, głównie pochodzących z budżetu państwa. Studiowanie było całkowicie nieodpłatne, lub było możliwe na podstawie niskiego (często symbolicznego) czesnego, co prowadziło do większego otwarcia wyższych uczelni i większej dostępności kształcenia. Model ten mocno ewaluował na przestrzeni lat, jednak podstawowa idea funkcjonowania uniwersytetu humboldtowskiego przetrwała w Europie aż do końca XX w.³.

W ostatnich dwóch dekadach funkcjonowanie wyższych europejskich uczelni zostało poddane powszechnej krytyce. Wskazywany jest fakt, że wyższe uczelnie bardziej niż dotychczas powinny aktywnie włączyć się w kształtowanie procesów rozwojowych w regionie. Pojawiły się nowe oczekiwania wobec tych instytucji – zbliżenia ich aktywności do potrzeb gospodarki i włączenia w proces budowania zdolności innowacyjnych gospodarki. W konsekwencji, powszechne stało się stwierdzenie, że tradycyjny model wyższej uczelni – „wyzolowanej wyspy wiedzy”, nie przystaje do wymogów współczesnej gospodarki. Dotychczasowy model uniwersytetów opartych na edukacji i badaniach, powinien zostać poszerzony o nowe funkcje – aktywne kreowanie procesów rozwojowych, poprzez zbliżenie swej działalności do potrzeb rynkowych. W gremiach politycznych Europy panuje dość powszechna zgoda, że wyższe uczelnie powinny odgrywać ważniejszą rolę w tworzeniu wzrostu gospodarczego i nowych miejsc pracy.

Postulowana zmiana funkcji wyższych uczelni, jest między innymi konsekwencją długiej debaty, toczącej się w Unii Europejskiej w ramach tzw. procesu

---

² Wilhelm von Humboldt (1767–1835) reformator szkolnictwa, twórca gimnazjum humanistycznego, pruski dyplomata i naukowiec, twórca nowoczesnej lingwistyki, filozof, minister edukacji Prus, założyciel Uniwersytetu Berlińskiego.

³ A. Nowakowska, *Rola uczelni wyższych w regionalnym systemie innowacji*, Materiały Partnerskiej sieci współpracy i wymiany doświadczeń dotyczących interwencji w ramach PO Kapitał Ludzki wspierających realizację Regionalnych Strategii Innowacji INTREGISNET, Urząd Marszałkowski w Łodzi, Departament ds. PO Kapitał Ludzki, Luty 2012, s. 152.

bolońskiego⁴, podkreślającego konieczność dostosowywania systemów szkolnictwa wyższego i nauki do zmieniających się potrzeb, wymagań społecznych oraz postępu wiedzy naukowej. Pochodną tego procesu jest daleka transformacja modelu funkcjonowania wyższych uczelni oraz stworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, jako klucza do zwiększenia mobilności i zatrudnienia oraz innowacyjności i konkurencyjności gospodarki⁵.

Debata ta została wzmocniona przez wyzwania zidentyfikowane w Strategii Lizbońskiej. Pod koniec lat 90. XX w. Europa zwiększała dystans gospodarczy względem potęg światowych, a potencjał akademicki i naukowo-badawczy był słaby i rozproszony oraz cechował się niską efektywnością i konkurencyjnością gospodarczą. Odpowiedzią na te wyzwania miała być głęboka reforma sektora naukowo-badawczego, stworzenie European Research Area (ERA) oraz mocna reorientacja polityki naukowo-badawczej Unii Europejskiej⁶.

Równocześnie w ciągu ostatnich kilkunastu lat, dokonały się istotne przemiany gospodarcze, mające istotny wpływ na reorientację podstaw działania wyższych uczelni. Najważniejsze z nich to powszechny upadek scentralizowanych laboratoriów badawczo-rozwojowych należących do przedsiębiorstw (reorganizacja działalności badawczo-rozwojowej przedsiębiorstw wokół czynności wydziałowych, blisko związanych z rynkiem); większa internacjonalizacja działalności badawczo-rozwojowej; pojawienie się i dynamiczny rozwój sektora usług opartych na wiedzy (co zwiększyło znaczenie różnych form aktywności usługowych o charakterze badawczo-rozwojowym, radykalnie różnych od tradycyjnej aktywności badawczo-rozwojowej); rozwój technologii telekomunikacyjnych umożliwiających kształcenie na odległość, szybką wymianę wiedzy i informacji (co istotnie poszerza dostępność i same zasoby wiedzy) czy wzrost interdyscyplinarności i kapitałochłonności badań naukowych. Zmiany te wymu-

---

⁴ Wspólna Deklaracja Europejskich Ministrów Edukacji, zebranych w Bolonii w dniu 19 czerwca 1999.

⁵ Deklaracja Bolońska proponuje następujące działania strategiczne: stworzenie systemu czytelnego i porównywalnego tytułów zawodowych/stopni; stworzenie systemu opartego na dwóch głównych cyklach kształcenia: studiach I stopnia (licencjackich/inżynierskich) i studiach II stopnia (magisterskich); ustanowienie systemu punktów zaliczeniowych (ECTS); promowanie mobilności studentów i pracowników naukowych; promowanie współpracy europejskiej w zakresie jakości kształcenia, tworzenia zintegrowanych programów nauczania i współpracy międzyuczelnianej.

⁶ Główne działania podejmowane w ramach ERA obejmują: wspieranie przepływu wykwalifikowanej kadry naukowej; budowanie światowej klasy infrastruktury naukowo-badawczej; tworzenie wysokiej klasy interdyscyplinarnych instytucji naukowo-badawczych; wzmacnianie przepływu wiedzy, w szczególności pomiędzy publicznym sektorem badań naukowych a gospodarką, a także w całym społeczeństwie; koordynowanie programów naukowo-badawczych oraz otwarcie Europejskiej Przestrzeni Badawczej na resztę świata, zwiększenie umiędzynarodowienia prac naukowo-badawczych. *Communication "Towards a European research area"* (COM (2000) 6); *Communication "Making a reality of The European Research Area: Guidelines for EU research activities"* (COM (2000) 612); *Green Paper "The European Research Area: New Perspectives"* (COM (2007) 161 final).

szają i wskazują na nieuchronność daleko idącej reorientacji logiki i filozofii działania wyższych uczelni, w kontekście gospodarki regionalnej⁷.

2. Idea uniwersytetów III generacji

Wyrasta na tym tle nowa idea funkcjonowania wyższych uczelni, określana mianem uniwersytetów III generacji. Uniwersytety te postrzegane są jako nowa jakość myślenia oraz działania instytucji naukowych i edukacyjnych, gdzie dokonuje się szerokie otwarcie na współpracę z biznesem (głównie lokalnymi, małymi firmami) oraz na budowę zdolności przedsiębiorczych wśród studentów, doktorantów i pracowników naukowych. W nowej koncepcji działania wyższych uczelni, urynkowienie wyników badań staje się przynajmniej tak samo ważne, jak kształcenie i działalność naukowo-badawcza. Główne filary wyzwań i postulatory zmian wobec wyższych uczelni dotyczą siedmiu komplementarnych obszarów:

1. Zarządzanie uniwersytetem – kluczowe działania to: wprowadzenie menedżerskiego stylu zarządzania, rozwój szerokich i wielofunkcyjnych relacji z otoczeniem społecznym i gospodarczym – rozwój partnerstwa względem podmiotów funkcjonujących w regionie; poszerzenie własnej samodzielności finansowej i niezależności od finansowania publicznego (m.in. poprzez dochody własne z obrotu aktywami intelektualnymi, głównie sprzedaży technologii i usług badawczych); wprowadzanie systemów motywacji i zachęt finansowych do współdziałania z sektorem gospodarczym;
2. Budowanie kadr dla gospodarki – kluczowe działania to: uelastycznienie oferty edukacyjnej i rozwój multidyscyplinarności kształcenia; rozwój modelu edukacji przez całe życie; zwiększenie mobilności instytucjonalnej i sektorowej studentów i pracowników akademickich; poprawa przepływu informacji na rynku pracy oraz większe dostosowanie oferty kształcenia do potrzeb gospodarki przy jednoczesnej reorientacji kształcenia na kierunki i umiejętności praktyczne (udział praktyków w kształceniu, zwiększenie modułów kształcenia aktywnego – projektowego, rozwój systemu staży i praktyk);
3. Budowanie przedsiębiorczych postaw wśród studentów i absolwentów – kluczowe działania to: wprowadzenie powszechnych zajęć projektowych z zakresu przedsiębiorczości, poszerzenie oferty wyższych uczelni o projekty preinkubacji i inkubacji, przygotowujące do praktycznego wykorzystania zdobywanej wiedzy we własnej firmie; rozwój systemu doradztwa i szkoleń

---

⁷ A. Nowakowska, *Rola uczelni wyższych w regionalnym systemie innowacji*, Materiały IN-TREGNISNET, Urząd Marszałkowski w Łodzi, Departament ds. PO Kapitał Ludzki, Luty 2012, s. 153.

dla początkujących przedsiębiorców; tworzenie związków klubowych absolwentów i przedsiębiorców;

4. Wspieranie w tworzeniu akademickich firm odpryskowych (*spin-off* i *spin-out*) – kluczowe działania to: otwarcie ścieżki kariery biznesowej dla pracowników naukowych i ambitnych absolwentów, stworzenie systemu motywacji i regulacji prawnych dla powstawania firm odpryskowych; wprowadzenie programów inkubacji innowacji, wspieranie rozwoju infrastruktury, typu parki naukowo-technologiczne; ułatwianie dostępu do infrastruktury badawczej, współpraca z funduszami i innymi formami kapitału ryzyka;
5. Transfer i komercjalizacja technologii – kluczowe działania to: poprawa efektywności procesów innowacyjnych poprzez łączenie aktywności i interesów na styku: (1) badacz i laboratorium, (2) wynalazca i patent oraz (3) przedsiębiorca i nowa firma, umożliwiających tworzenie i transfer nowych rozwiązań pod kątem oczekiwań rynku i konsumentów⁸; skracanie czasu od powstania pomysłu do rynkowego zastosowania, pozwalającego na zdobycie przewagi konkurencyjnej; rozwój systemu zarządzania własnością intelektualną na uczelniach; rozwój centrów transferu technologii i innych form otoczenia instytucjonalnego dla innowacyjnego biznesu;
6. Zmiana świadomości i wzorców kulturowych pracowników naukowo-badawczych – kluczowe działania to: budowanie akceptacji dla przedsiębiorczych postaw i reorientacja etosu aktywności naukowo-badawczej, w której komercjalizacja wiedzy, otwartość i aktywność progospodarcza pracowników stanie się jednym z najważniejszych kryteriów sukcesu naukowego i awansu zawodowego;
7. Budowanie regionalnego środowiska przedsiębiorczości i innowacyjności – kluczowe działania to: rozwój kanałów komunikacji i relacji sieciowych z podmiotami regionalnymi, tworzenie partnerskich i wielopodmiotowych projektów współpracy nauki z biznesem oraz nauki z instytucjami publicznymi umożliwiających powstawanie mechanizmów synergii i efekty *win-win*.

W dyskusjach na temat roli uniwersytetów w procesie rozwoju gospodarczego ujawniają się dwie różne, a niejednokrotnie wręcz kolidujące ze sobą, koncepcje tworzenia powiązań wyższych uczelni z przedsiębiorstwami. Pierwsza z nich postuluje bliższe powiązanie uniwersytetów z działaniami proinnowacyjnymi przedsiębiorstw, poprzez silniejsze usieciowienie, wspólne finansowanie i prowadzenie programów badawczych. Druga koncepcja koncentruje się na lepszym wykorzystywaniu pomysłów i badań powstałych w uniwersytetach, poprzez profesjonalne zarządzanie własnością intelektualną, otwieranie wyspecjalizowanych instytucji zajmujących się udzielaniem licencji na technologie,

---

⁸ K. B. Matusiak, *Budowa powiązań nauki z biznesem w gospodarce opartej na wiedzy. Rola i miejsce uniwersytetu w procesach innowacyjnych*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2010.

ROZDZIAŁ II

Stan i kierunki zmian na rynku usług edukacyjnych. Przykład szkół wyższych regionu łódzkiego

Wstęp

Kapitał ludzki jest pochodną procesu „uczenia się”, zdobywania wiedzy i umiejętności zarówno w drodze formalnego kształcenia, jak i pracy zawodowej. Wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne interpretowane są jako wiodący zasób współczesnych gospodarek. Instytucje edukacyjne, w tym szkoły wyższe, mają zatem istotny wpływ na rozwój kapitału ludzkiego.

Szkoły wyższe stanowią część systemu nauki polskiej i systemu edukacji narodowej, a ich zwieńczeniem jest otrzymanie dyplomu, potwierdzającego ukończenie studiów wyższych i uzyskanie wyższego wykształcenia¹. Stanowią one z jednej strony istotne ogniwo systemu edukacji, które kończy proces kształcenia formalnego, a z drugiej strony systemu społeczno-gospodarczego, stanowi punkt wyjścia do dalszego rozwoju w toku pracy zawodowej. Szkoły wyższe stanowią ważny łącznik systemu edukacji z rynkiem pracy oraz umożliwiają permanentną aktualizację specjalistycznej wiedzy i umiejętności poprzez kształcenie ustawiczne.

Związek szkół wyższych i rynku pracy jest niezaprzeczalny, przy czym obarczony jest ryzykiem konfliktu pomiędzy dynamiczną gospodarką, a inercyjnym systemem edukacyjnym². Reforma szkolnictwa wyższego zmierza do ograniczenia tego konfliktu oraz budowania silnej pozycji szkół wyższych, w kontekście stymulowania nowoczesnej i innowacyjnej gospodarki. Potencjał intelektualny ośrodków akademickich może inspirować do rozwoju różnych form aktywności gospodarczej i społecznej, stając się nie tylko nośnikami wiedzy, ale i źródłem pozytywnych zmian.

---

* Adiunkt, Katedra Gospodarki Regionalnej i Środowiska, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki. E-mail: agnieszka_rzenca@uni.lodz.pl

¹ Nauka i technika 2011, Główny Urząd Statystyczny, s.13.

² *Edukacja dla pracy. Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2007*, Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, Warszawa 2007, s. 25.

Reforma szkolnictwa wyższego jest również pochodną dokumentów strategicznych na poziomie Unii Europejskiej, które determinują procesy modernizacyjne europejskiego szkolnictwa. Ich głównym celem jest działanie na rzecz rozwoju Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego Unii Europejskiej oraz budowania „Europy wiedzy” poprzez:

- eliminację barier rozwoju szkolnictwa wyższego w Europie oraz zapewnienie uniwersytetom realnej autonomii;
- kształcenie w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych przydatnych na rynku pracy;
- stymulowanie do nawiązywania i tworzenia sieci powiązań na zasadzie partnerstwa między biznesem oraz otoczeniem instytucjonalnym, a szkołami wyższymi w zakresie edukacji i badań;
- zmianę systemu finansowania w sektorach badań i edukacji;
- wzmocnienie zarówno interdyscyplinarności, jak i wysokiej specjalizacji kształcenia,
- poprawę wizerunku i promocję europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego i europejskiego obszaru badawczego na świecie³.

W kontekście zmian w szkolnictwie wyższym, warunkowanych czynnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi, niemal wszystkie szkoły wyższe w kraju reorganizują swoją działalność, aktualizują bądź opracowują strategię rozwoju, określają ramy działalności naukowej oraz edukacyjnej.

Głównym celem badań realizowanych w ramach projektu „*Polityka i narzędzia kreowania kapitału ludzkiego w regionie*”⁴ była identyfikacja zmian w zakresie polityki edukacyjnej szkół wyższych w regionie łódzkim, poprzez określenie stanu i tendencji zmian oferty edukacyjnej oraz zasięgu ich ekspansji. Równie ważnym celem było wskazanie wyzwań i barier, które determinują politykę edukacyjną szkół wyższych. Dla realizacji założonego celu przeprowadzono badania:

- ankietowe, wśród „rodzimych” szkół wyższych zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego;
- ilościowe, w oparciu o dane pozyskane z zasobów Urzędu Statystycznego w Łodzi oraz Głównego Urzędu Statystycznego;
- opisowe, w oparciu o dane i materiały źródłowe pochodzące z Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, Narodowego Centrum Nauki oraz stron internetowych szkół wyższych.

³ Szerzej A. Rzeńca, *System szkolnictwa wyższego w Polsce w obliczu wyzwań gospodarki opartej na wiedzy* [w:] Z. Przygodzki, *Regionalny wymiar polityki rozwoju kapitału ludzkiego. Przykład Włoch, Wielkiej Brytanii, Niemiec i Polski*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2013.

⁴ Projekt badań NCN nr N N114 183938, kierownik projektu dr Z. Przygodzki.

Najwięcej trudności autorka napotkała przy realizacji badań ankietowych. Przygotowany kwestionariusz ankiety został rozesłany do 29 uczelni regionu łódzkiego, zaledwie 8 uczelni (4 publiczne oraz 4 niepubliczne) odpowiedziało pozytywnie i wyraziło chęć udziału w zaproponowanym badaniu. Większość uczelni odmówiło udziału w badaniach nie podając przyczyny. W przypadku dwóch uczelni udzielono odpowiedzi negatywnej, ale konkretnie ją uzasadniono: „ (...) Rynek prywatnych szkół wyższych to rynek niezwykle szybko się kurczący i Uczelnie skazane są na funkcjonowanie w realiach poważnej konkurencji. Odpowiedzi na pytania o elementy funkcjonowania Uczelni oraz jej polityki edukacyjnej mogą poważnie osłabić konkurencyjność oferty w najbliższych latach (...)” oraz „ (...) w aktualnej sytuacji uczelni niepublicznych nie widzę możliwości odpowiedzi na zadane pytania (...)” . Podane argumenty wyraźnie obrazują, w jakiej trudnej sytuacji, również ze względu na niż demograficzny, znajduje się obecnie większość szkół wyższych funkcjonujących na dynamicznym rynku usług edukacyjnych. W 2000 r. w województwie łódzkim funkcjonowało 19 uczelni, w których kształciło się 99 712 studentów, w 2012 roku w 29 uczelniach kształciło się 107 227 studentów, przy czym nieco ponad połowa na studiach stacjonarnych. Przytoczone wypowiedzi przedstawicieli uczelni niepublicznych oraz przywołane dane statystyczne potwierdzają, jak diametralnie zmieniła się sytuacja szkół wyższych i warunki, w jakich przyszło im funkcjonować, tym samym uzasadniając celowość podjęcia badań na ten temat.

1. Polityka edukacyjna szkół wyższych regionu łódzkiego

Procesy zmian są nieuniknione i powodują, że model funkcjonowania szkoły wyższej, oparty na edukacji, czy edukacji i badaniach zostaje systematycznie rozbudowany o nowe funkcje, będące pochodną zmian zachodzących w jego otoczeniu. Szkoły wyższe mają możliwość dowolnego kształtowania swojej polityki rekrutacji – wyboru pomiędzy uczelnią masową, a elitarną. Do niedawna, w Polsce, o rozdziale środków finansowych decydowała liczba przyjętych studentów, wobec czego niemal każdy absolwent szkoły ponadgimnazjalnej był przyjmowany na studia. Obecnie, ograniczenie środków finansowych oraz rosnąca konkurencja pomiędzy uczelniami, wymusza określenie preferencji w zakresie aktywności edukacyjnej oraz badawczej. Od polityki uczelni zależy, które będą pełnić rolę jedynie lokalnych ośrodków edukacyjnych i „stacji przesiadkowych” dla ambitnych studentów i naukowców⁵, a które będą istotnym ogniwem budowania potencjału badawczego oraz gospodarki⁵.

---

⁵ J.G. Wissema, *Technostarterzy, dlaczego i jak?*, Warszawa 2005, s.42, <http://www.parp.gov.pl/files/74/81/105/technostarterzy.pdf>, (Dostęp: 10.10.2012).